ІСТОРІЯ

УДК 91-051Кубійович:37.011.3-051»192/193»
DOI https://doi.org/10.24919/2308-4863/104-1

Ігор БОЙКО,
orcid.org/0009-0006-6848-3573
кандидат історичних наук,
доцент кафедри теорії та історії культури
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) ihor.boyko@lnu.edu.ua

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ВОЛОДИМИРА КУБІЙОВИЧА У МІЖВОЄННІ РОКИ ХХ СТ.

У статті розкрито науково-педагогічну діяльність Володимира Кубійовича у міжвоєнний період, з'ясовано основні етапи його професійного становлення, напрями наукових досліджень і педагогічної праці, особливості співпраці з українськими та зарубіжними науковими установами. Встановлено, що у міжвоєнні роки після здобуття докторського ступеня в Краківському університеті В. Кубійович зосередився переважно на науковій праці. Водночас він займав посаду вчителя в 5-й, а потім 4-й державній гімназії в Кракові, де викладав географію та історію. У 1928 р. він був габілітований у Ягелонському університеті, а відтак став доцентом з правом читати лекції з антропогеографії Радянської України (водночас продовжував працювати в гімназії). Він активно займався науковою роботою, проводив польові дослідження Карпат, а також побував на Закарпатті, Буковині, Мармарощині. Публікував чисельні статті і низку ґрунтовних монографій. Зав'язав контакти з дослідниками Карлового університету у Празі, Братіславського університету, Українського наукового інституту у Берліні, а в 1931 р. став членом НТШ, де створив і очолив Географічну комісію. Відзначався організаторським хистом, займався виданням студентських наукових робіт, брав участь у численних наукових конференціях і конгресах. Наукові зацікавлення В. Кубійовича зосереджувалися навколо двох наукових напрямів: антропогеографія Карпат і демографічні проблеми українських земель. Найбільшим науковим досягненням В. Кубійовича та групи його однодумців стало видання «Атлясу України та сумежних країв» (1937 р.) і першого тому «Географії українських та сумежних земель» (1938 р.). Наприкінці 1930-х рр. значну увагу він присвячував географії Закарпаття, беручи до уваги процеси державотворення, які в той час розгорталися в цьому українському регіоні. Наукова діяльність В. Кубійовича на ниві українознавства зрештою привела до того, що під тиском польських властей його було звільнено з університету та гімназії.

Ключові слова: *Володимир Кубійович, українська географічна наука, НТШ, Краківський університет, антропогеографія, міжвоєнна Польща.*

Ihor BOIKO,
orcid.org/0009-0006-6848-3573
Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and History of Culture
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) ihor.boyko@lnu.edu.ua

THE SCHOLARLY AND PEDAGOGICAL ACTIVITIES OF VOLODYMYR KUBIYOVYCH IN THE INTERWAR PERIOD

This article examines the scholarly and pedagogical activities of Volodymyr Kubiyovych during the interwar period, outlining the key stages of his professional development, the focus areas of his research and teaching, and the nature of his collaboration with Ukrainian and international academic institutions. It establishes that, following the completion of his doctorate at the University of Kraków, Kubiyovych focused primarily on scholarly work during the interwar years. Concurrently, he held a teaching position at the 5th and later the 4th State Gymnasium in Kraków, where he taught geography and history. In 1928, he received his habilitation from Jagiellonian University and became an associate professor authorized to lecture on the anthropogeography of Soviet Ukraine, all while continuing his work at the gymnasium. He was actively engaged in research, conducting fieldwork in the Carpathians and visiting Transcarpathia, Bukovyna, and the Maramureș region. He published numerous articles and several substantial monographs. He established professional ties with researchers at Charles University in Prague, the University of Bratislava, and the Ukrainian Scientific Institute in Berlin; in 1931, he became a member of the Shevchenko Scientific Society (NTSh), where he founded and chaired the Geographical Commission. Distinguished by his organizational talent, he oversaw the publication of student research

and participated in numerous academic conferences and congresses. V. Kubijovych's research interests centered on two main areas: the anthropogeography of the Carpathians and demographic issues concerning Ukrainian lands. The most significant scholarly achievement of V. Kubijovych and his associates was the publication of the "Atlas of Ukraine and Adjacent Lands" (1937) and the first volume of "Geography of Ukrainian and Adjacent Lands" (1938). In the late 1930s, he devoted considerable attention to the geography of Transcarpathia, taking into account the state-building processes unfolding in that Ukrainian region at the time. V. Kubijovych's scholarly work in the field of Ukrainian studies ultimately led to his dismissal from the university and the gymnasium under pressure from the Polish authorities.

Key words: *Volodymyr Kubijovych, Ukrainian geography, Shevchenko Scientific Society (NTSh), University of Kraków, anthropogeography, interwar Poland.*

Постановка проблеми. Володимир Кубійович належить до провідних представників української географічної науки ХХ ст., наукова й педагогічна діяльність якого формувалася в складних суспільно-політичних умовах міжвоєнної Польщі. Саме у 1920–1930-х рр. відбулося його становлення як ученого, університетського викладача та організатора наукового життя, сформувалися основні напрями дослідницьких зацікавлень, налагодилися зв'язки з українськими та європейськими науковими осередками. Водночас науково-педагогічна діяльність В. Кубійовича цього періоду потребує комплексного висвітлення в контексті розвитку української географічної науки, діяльності Наукового товариства імені Шевченка та українсько-польських наукових взаємин. З огляду на це актуальним є цілісний аналіз основних напрямів, форм і результатів наукової, педагогічної та науково-організаційної праці вченого в міжвоєнні роки.

Аналіз останніх досліджень. Життєвий шлях, наукова, педагогічна та громадська діяльність Володимира Кубійовича привертали увагу значного кола українських дослідників. Найбільш ґрунтовно його біографію та наукову спадщину дослідив О. Шаблій, який започаткував окремий напрям географічного кубійовичезнавства (Шаблій, 1996; Шаблій, 2001). Значення доробку вченого в цій сфері проаналізувала також М. Влах (Влах, 2021). Безпосередньо науково-педагогічній і громадсько-політичній діяльності В. Кубійовича у Другій Речі Посполитій присвячена розвідка Ю. Новіцької (Новіцька, 2014). Окремі напрями наукової спадщини вченого висвітлили О. Власюк, який дослідив його погляди на українські етнічні території (Власюк, 2005), І. Бойко, котрий проаналізував студії традиційного пастівництва Карпат (Бойко, 2016), та І. Савчук, який звернувся до картографічного доробку В. Кубійовича (Савчук, 2020). П. Штойко охарактеризував його внесок у розвиток української географії та українознавства (Штойко, 2020), а О. Томенюк розкрила окремі аспекти наукових контактів ученого (Томенюк, 2013). Значний пласт літератури присвячено діяльності В. Кубійовича поза хронологічними межами нашого дослідження: А. Жуковський і Ю. Покальчук висвітлювали його працю над «Енциклопедією українознавства» (Жуковський, 1986; Покальчук, 1992), а І. Соляр, Г. Сіромська та А. Матіко – громадсько-політичну діяльність у роки Другої світової війни (Соляр, Сіромська, Матіко, 2025). Попри значний історіографічний доробок, наукова і педагогічна діяльність В. Кубійовича у міжвоєнні роки, її взаємозв'язок із формуванням його українознавчих зацікавлень та науково-організаційною працею потребують подальшого комплексного вивчення.

Мета статті полягає у різнобічному розкритті науково-педагогічної діяльності Володимира Кубійовича у міжвоєнний період, з'ясуванні основних етапів його професійного становлення, напрямів наукових досліджень і педагогічної праці, особливостей співпраці з українськими та зарубіжними науковими установами, а також визначенні його внеску в розвиток української географічної науки та організацію українського наукового життя.

Виклад основного матеріалу. Після закінчення навчання в Ягелонському університеті, захисту дисертації і отримання докторського ступеня (1923 р.) Володимир Кубійович зосередився на науковій і педагогічній діяльності. Він не прийняв пропозицію свого вчителя проф. Л. Савіцького стати його асистентом в Географічному інституті Краківського університету, з огляду на те, що обсяг викладацької і допоміжної роботи асистента був доволі значним й залишав мало часу для продовження наукових студій. Тож В. Кубійович залишився працювати в 5-й державній гімназії Кракова, що давало йому можливість виділяти більше часу для наукових пошуків. З приводу педагогічної праці він писав: «Спочатку ця професія мене цікавила, і я вкладав дещо душі в цю працю, але я завжди ставив на перше місце наукову роботу, а навчання в гімназії уважав передусім як засіб прожитку. Я робив так, щоб школі не присвячувати багато зусиль, енергії і серця» (Кубійович, 1970: 19). Попри це, В. Кубійовича вважали хорошим педагогом.

Відзначимо, що у 1925–1926 рр. директором 5-ї державної гімназії ім. Яна Кохановського у Кра-

кові був Фелікс Гонткевіч (Zagórowski, 1926: 101), який наприкінці XIX – на початку XX ст. працював викладачем у Дрогобицькій державній чоловічій гімназії ім. Франца Йосифа I. Він був автором праці про парафіяльний костел у Дрогобичі та збірника документів з історії Дрогобича. Фелікс Гонткевіч також був професором історії та географії як і В. Кубійович. Очевидно В. Кубійович змінив місце праці, перейшовши працювати до 4-ї державної гімназії у Кракові, директором якої був д-р Антоній Куклінський. На 1926 р. в цій гімназій разом з В. Кубійовичем працювали: Юліуш Чеховіч, Мечислав Дамбровський, Адам Дзюрчиський, д-р Мірослав Ґібас, Владислав Кох, д-р Каміль Крафт, Мечислав Купчинський, Людвік Лєшко, о.Владислав Мачета, Стефан Міхонський, д-р Ян Момот, Рудольф Нємец, Йозеф Пясецький, Якоб Плезя, о.д-р Йозеф Рихліцький, д-р Мечислав Зємновіч, д-р Адольф Клєск та інші (Zagórowski, 1926: 101),. Загалом в гімназії професорами і вчителями працювали 8 докторів філософії або богослов'я.

У 1924 р. В. Кубійович взяв участь у Першому конгресі слов'янських географів й етнографів у Празі. Там він познайомився з виданим українським географом Степаном Рудницьким, а також молодим доцентом Карлового університету у Празі доктором Їржі Кралем, який працював над антропогеографічними картами Закарпаття – «Підкарпатської Русі». На конгресі В. Кубійович представив дві доповіді, а після провів разом з Ї. Кралем наукову мандрівку до Закарпаття. Крім того, В. Кубійович захопився дослідженням Полісся, мандрував разом з 16-річним братом Богданом, на той час гімназистом, від Пінського до Вигорівського озера в Берестейському воєводстві. Результатом стала стаття про розміщення населення на Поліссі, написана на основі картографічних і статистичних матеріалів. Вона побачила світу у «Звіті» географічного гуртка Ягелонського університету. Відтак В. Кубійович знову досліджував Бескиди у верхів'ях ріки Сян. Упродовж 1925 – 1926 рр. він, крім статей, опублікував дві монографії, а також монографію про географічні проблеми Нового Сончу (Кубійович, 1985: 51–52; Новіцька, 2014: 123).

В. Кубійович продовжував свої наукові дослідження, працюючи вчителем в гімназії. Водночас він був секретарем Краківського відділу Польського географічного товариства, членом географічної, а згодом ще й етнографічної комісії Польської академії наук, підтримував товариські стосунки з більшістю польських географів. Продовжував працювати в бібліотеці Географічного інституту, Краківського університету, куди його зрештою запросили на викладацьку роботу. У червні 1928 р. він провів габілітацій ний колоквіум, і згодом пробну лекцію на тему «Розміщення населення в європейській частині Радянського Союзу». Лекція була вдалою і зимового семестру В. Кубійович отримав посаду доцента Краківського університету, читаючи лекції з антропогеографії Радянської України. Водночас він продовжував працювати вчителем гімназії, – ця педагогічна праця була основним джерелом його доходів. Доцентура в одному з кращих університетів Центральної Європи відкривала перед В. Кубійовичем шлях до подальшої викладацької і наукової кар'єри, полегшувала міжнародні зв'язки. У 1928 р. помер проф. Л. Савіцький, учитель і протектор В. Кубійовича (Кубійович, 1970: 22).

На початку 1929 р. Володимир одружився на своїй колезі по роботі в гімназії, учительці, полячці за національністю. «Я заповів моїй майбутній дружині, що вона мусить зважати на те, що першою дамою мого серця назавжди залишиться Україна…», – писав В. Кубійович. У шлюбі народилися дві доньки. Однак подружжя не принесло щастя В. Кубійовичу, його дружина осудливо ставилися до українського патріотизму свого чоловіка. Зрештою у 1940 р. вони розлучилися (Кубійович, 1970: 23).

Поступово розширювався ареал наукових пошуків В. Кубійовича, зростали його міжнародні зв'язки та авторитет ученого. У 1928 р. він проводив польові дослідження в Словаччині, на Закарпатті, Буковині і Мармарощині. Зав'язав тісні контакти зі словацькими і чеськими науковими установами і дослідниками у Братіславі та Празі, зокрема Географічними інститутом при університетів Коменського, Словацькою Матіцею, Словацьким музейним товариством. Свої наукові доповіді В. Кубійович виголошував у Братіславському університеті, став дійсним членом Наукового товариства ім. Шафарика у Братіславі та Словацького музейного товариства, опублікував низку праць чеською і словацькою мовами (Кубійович, 1985: 54).

Водночас В. Кубійович налагоджував контакти з українськими ученими. У 1920-х рр. в Кракові працювало не так багато українських вчених: мовознавець Іван Зілинський, письменник і літературознавець Богдан Лепкий, історик Степан Томашівський, правник Юрій Панейко, учений-металург Іван Фещенко-Чопівський. Перші чотири працювали уЯгелонському університеті, останній – очолював кафедру металургії в Гірничій академії (Кубійович, 1970: 22; Кубійович, 1985: 55). До їхнього гурту тепер увійшов і В. Кубійович,

якому особливо імпонував С. Томашівський – своїми глибокими знаннями і поглядами на історію, широким світоглядом, гострою критикою українського політичного життя. Саме завдяки спілкування з українськими вченими В. Кубійович встановив контакти з Науковим товариством імені Т. Шевченка у Львові (далі – НТШ).

Ще у 1928 р. після своєї габілітації у Краківському університеті В. Кубійович відвідав НТШ і спілкувався з головою товариства К. Студинським. Спочатку стан справ в НТШ справив прикре враження на молодого українського вченого-географа. «У порівнянні з відносинами в польських наукових колах мене вражав деякий примітивізм у НТШ, брак ініціативи й праці, зв'язаної із справжніми національними потребами. У великій мірі цей стан був виправданий важкими фінансовими умовами, в яких опинилося товариство, і відпливом низки вчених на еміграцію й на радянську Україну» (Кубійович, 1985: 58–59). Попри все В. Кубійович активно співпрацював з НТШ і 1931 р. став дійним членом товариства у математично-природничо-лікарській секції. Незабаром він очолив Географічну комісію НТШ, в якій співпрацював з проф. Юрієм Полянським, Володимиром Огоновським, Ігорем Федівим, Стефанією Пашкевич, Оленою Степанів-Дашкевич, Іваном Теслею, Миколою Кулицьким (Кубійович, 1985: 59). Дружні стосунки у нього склалися з проф. Юрієм Полянським. Як зазначив О. Шаблій, обидва географи витворили своєрідний науковий тандем, оскільки Ю. Полянський очолював природничо-географічну, а В. Кубійович – антропогеографічну складову західноукраїнської географії (Шаблій, 2010: 5).

Активно контактував В. Кубійович з Українською студентською громадою в Кракові. Це була громадська організація, яка нараховувала до 600 студентів-українців. Близько десяти з них вивчали географію і утворили в Українській студентській громаді географічну секцію. Вони відвідували лекції В. Кубійовича, тож учений намагався залучити їх до наукової праці. Декілька розвідок він зібрав і 1930 р. побачило світ видання «Науковий збірник Географічної секції при Українській студентській громаді в Кракові». Як зауважив В. Кубійович, це був другий географічний збірник на українських землях (перший під назвою «Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії» почав видавати у 1928 р. Степан Рудницький після того як переїхав до радянської України). У збірнку побачила світ стаття В. Кубійовича «Мапи осель і господарських культур Східних Карпат», а також розвідки студентів Івана Декайла, Павла Баб'яка, М. Габлинського, Теодора Музичишина, Петра Біланюка, Марії рабій, Миколи Кулицького (Кубійович, 1985: 56). Останній з них став помічником і найближчим учнем В. Кубійовича.

Згаданий «Науковий збірник…» був негативно сприйнятий польськими географами – колегами В. Кубійовича. Вони бачили загрозу в зародженні і розвитку української географічної науки, а збірник праць українських студентів декан Географічного інституту Краківського університету проф. Сметанський назвав «руською брошурою». Шовіністичні погляди щодо українців сповідували й деякі інші польські вчені, зокрема відомий львівський професор географії Евгеніуш Ромер. Намагаючись показати розширення польського впливу в Галичині («Східній Малопольщі»), він спирався на сфальшовані дані перепису населення 1931 р. Зауваживши це, В. Кубійович розритикував Е. Ромера, закинувши йому не гідне вченого фальшування фактів (Кубійович, 1970: 27–28).

Відзначимо, що у 1933 р. В. Кубійович опублікував статтю «Українська людність в Польщі в світлі перепису з дня 9.XII.1931 р.». У ній він поставив за мету з'ясувати демографічні явища на українських землях у складі Польщі, визначити кількість населення і його розміщення, розкрити проблему урбанізації, окреслити картину еволюції людності, порівняти її розвиток перед Першою світовою війною і після неї, а також співставити розвиток населення українських земель зі становищем в інших країнах. При цьому він зауважив, що писати про національну структур українських географічних земель доволі важко, бо «…не маємо ще повної картини їх національних відносин з причини виріжнення лише польської і непольської людности, по-друге тому, що навіть ці висліди, які опубліковано, змушують нас дивитися на національну статистику тих земель після останнього перепису ще з більшою обережністю й критицизмом, як ми дивилися на висліди перепису 1921 р.» (Кубійович, 1933: 574). Таким чином він не ставив під сумнів загальні кількісні дані перепису населення 1931 р., але цілковито відкидав його як достовірне джерело щодо чисельності національних громад, зокрема українців в Польщі.

Продовжувалася й міжнародна співпраця В. Кубійовича. Йому довелося представляти НТШ на Другому Українському науковому з'їзді, який відбувся 1932 р. у Празі, на Четвертому Конгресі слов'янських географів й етнографів у Болгарії (1936 р.), на Міжнародному географічному конгресі у Варшаві (1934 р.). В середині 1930-х рр. активізувалася співпраця В. Кубійовича з українськими науковими інституціями в Німеччині. Ще

наприкінці 1932 р. він на запрошення Українського наукового інституту в Берліні відвідав столицю Німеччини і виступив з доповіддю про розміщення населення на всіх українських землях. Крім того в Географічному товаристві в Бердіні виступив з доповіддю про пастуше життя в Східних Карпатах. Згодо він відзначив організаційні таланти керівника Українського наукового інститут в Бердіні проф. Івана Мірчука та його заступника проф. Зенона Кузелі. Під впливом зарубіжного досвіду В. Кубійович навіть планував утворити в структурі НТШ Інститут національних досліджень на зразок польського Інституту справ національностей. Проте фінансових фондів НТШ бракувало, а віцемаршалок польського сейму Василь Мудрий та митрополит Андрей Шептицький не відгукнулися на цю ініціативу (Кубійович, 1970: 29, 31).

Наукові зацікавлення В. Кубійовича у 1928 – 1934 рр. розвивалися у двох тематичних напрямах: антропогеографія Карпат і демографічні проблеми українських земель загалом та українських земель під владою Польщі зокрема. У той час він завершив свої польові дослідження пастушого життя в Карпатах та опублікував їх у різних статтях впродовж 1934 – 1937 рр. (Кубійович, 1985: 59). Відзначимо, що сучасний український етнограф Ігор Бойко підкреслив значення, глибину і актуальність досліджень В. Кубійовича про традиційне пастівництво у Карпатах (Бойко, 2016). У 1932 р. учений опублікував чеською і французькою мовою велику синтезу про розміщення культур і населення в північних Карпатах. Після виїзду у 1928 р. проф. Степана Рудницького до Української СРР, а особливо після його арешту у 1933 р., В. Кубійович вважав своїм обов'язком продовжувати його працю – бути не лише українським географом, але й географом України. Він поставив за мету сформувати широку і сучасну панораму географії людини в Україні, зокрема представити національні відносини (Кубійович, 1985: 59–60). Зрештою, йому вдалося у другій половині 1930-х видати дві великі праці з географії України.

Співпрацюючи з українськими географами у Географічній комісії НТШ, В. Кубійович, як зауважила дослідниця Олена Томенюк, зміг реалізувати свої найбільші наукові проекти 1930-х рр., а саме видання «Атлясу України та сумежних країв» (1937 р.) і «Географії українських та сумежних земель» (1938 р.) (Томенюк, 2013: 339). У вступі до «Атлясу України та сумежних країв» В. Кубійович писав: «По роках великого зриву 1917–1921. р., після кількох років віднови самостійної української держави наш народ утратив ізнову незалежність, і його національна територія знову розподілена між різні держави. Те, що життя поодиноких віток нашого народу частинно замкнене в межах поодиноких держав – є причиною нашого недостатнього знання нашої всієї національної території. Зокрема ж теперішні умови життя в С.С.Р.Р. є причиною, що ті частини нашої нації, які живуть поза межами совєтів, а також чужинці – дуже мало знають про найбільшу частину українських земель. Ці сумні факти вкладають на незалежну українську науку обовязок подавати і своїй суспільности, і загряниці відомости про життя на всіх українських землях, без огляду на політичні кордони. Таку мету мав й наш Атляс України і сумежних країв. Він дозволяє огорнути оком ціле нашої національної території і в легко доступний спосіб, з допомогою мап і діяґрам, пізнати найважніші явища нашого життя в їх ґеоґрафічному розміщенні» (Кубійович, 1937: VII). Як бачимо, поруч з винятково науковими мотивами вченого, виразно проступають прагнення національно-патріотичного спрямування, які штовхали В. Кубійовича та його колег до такої велетенської праці на ниві української географічної науки.

Логічним продовження стало видання першого тому «Географії українських та сумежних земель» (Кубійович, 1938). У вступному слові до першого видання (друге видання побачило світу у 1943 р.) В. Кубійович наголосив, що книга має на меті заповнити одну з дошкульних прогалин у нашому українознавстві – «подати географію наших етнографічних земель». Досі було видано лише декілька підручників географії або описів українських етнографічних земель, але вони невеликі за обсягом, застарілі, не зосереджуються на географії людини, мають недостатньо ілюстративного матеріалу. Натомість «Географія…» подає доволі широкий матеріал, опертий на наукових засадах, й водночас доступно, зрозуміло для широкого загалу, а тому має науково-популярний характер. У першому ж розділі автор наголосив, що українські землі не творять в теперішній добі окремої держави, вони не є також відокремленою, виразно обмеженою одиницею; зате творять окрему національно-культурну одиницю, й цього досить, щоб вони були предметом географічних дослідів. Границі українських земель лежать там, де пробігають границі українського народу, його мови й культури. Українські землі тягнуться від Тиси, Дунаю, Чорного моря і Кавказу до лісів і боліт Полісся, від Попраду, Сяну, Вепру й Біловежі до надкаспійських пустель й широкого Дону, за якими ще простягаються українські колонії через Азію до берегів Тихого океану (Кубійович, 1943: 3).

Сучасний дослідник Олег Власюк відзначив, що і «Атляс…», і «Географія…» принесли В. Кубійовичу заслужене визнання не лише серед української освіченої громадськості, але й серед європейських наукових кіл, оскільки відзначалися «глибоким аналізом географічного буття української нації та України як територіальної, етнічної і державної окремішності на політичній карті світу (Власюк, 2005: 76). Проаналізувавши ці праці українського географа, він зробив висновок: крізь них проходить думка, що історія формування політичних, державних кордонів України тісно пов'язана з етнічним розселенням українців. В. Кубійович непрямо підводив читачів до думки, що українці мають право формувати свою державність у межах свого етнічного поселення (Власюк, 2005: 84).

Наприкінці 1930-х рр., коли в результаті агресивних планів Німеччини і поступливості інших західних держав Чехословаччина змушена була надати автономії Підкарпатській Русі (Закарпаттю), В. Кубійович вирішив актуалізувати свої попередні дослідження цього регіону. Тож у 1939 р. він опублікував статтю «Із актуальних антропогеографічних проблем Закарпаття». Вона була написана наприкінці 1938 р. вже після того, як частину Закарпаття разом з Ужгородом було передана Угорщині. В. Кубійович наголосив, що під Закарпаттям слід розуміти всю українську етнографічну територію у складі Чехословаччини. За його словами, Закарпаттям зацікавилася в світі, воно набуває свого значення, яке полягає не у величині його території, не у природніх багатствах, а в вигідному географічному і геополітичному «мостовому положенню поміж середньою і Східною Европою». Географічне положення краю вчений визначив дефініцією: Закарпаття – це частина басейну середнього Дунаю (панянською Європи), яка заселена українцями. Ця дефініція пояснює обставину, чому Закарпаття є за своєю культурою й мовою частиною східної Європи, бо саме звідти прийшло населення і, будучи відірваним від первісного коріння, увійшло на зорі своєї історії до складу політичних організацій у паннонській Європі (Кубійович, 1939: 71). Навіть попри те, що автономна Підкарпатська Русь у складі Чехословаччини наприкінці 1938 р. втратило частину південних районів, вона, на думку В. Кубійовича зберегла свою роль мості між Заходом і Сходом. Обличчя цього мосту змінилося, бо Закарпаття вже не є територією, через яку мали йти вплив СРСР вглиб Європи, а стало мостом для впливів Центральної Європи (Кубійович, 1939: 79). Загалом учений зробив висновок про визначне геополітичне та комунікаційне значення Закарпаття.

Українознавчі праці вченого викликали занепокоєння і навіть обурення у польських колег В. Кубійовича. Йому закидали те, що він наукові теми переводить у політичну площину, по суті, порушує політичні питання. Жоден інший український учений (І. Зелінський, Б. Лепкий) не публікував праці з виразним політичним підтекстом, до них ставилися лояльно. Натомість В. Кубійовича, вихованця українсько-польської родини, випускника і викладача Краківського університету вважали мало не зрадником. На початку 1939 р. в друкованому органі міністерства військових справ Польщі «Польща збройна» було опубліковано статтю з аналізом наукових праць В. Кубійовича, в якій українському вченому закидали, що він вважає українською територію, що входить до складу польської держави. Тож ставилося питання: як він може бути доцентом польського університету? Стало зрозуміло, що проти нього застосують репресії. В. Кубійович навіть передбачав свій арешт з подальшим ув'язненням у концтаборі в Березі-Картузькій. Однак цього не сталося, але В. Кубійовича було звільнено з університету. Кампанію проти нього проводив декан Географічного інституту Ягелонського університету проф. Сметанський, котрий домагався позбавлення В. Кубійовича «веніям леґенді» – права читати лекції. Зрештою це було зроблено: вперше і востаннє в історії Польщі доцента було позбавлено права читати лекції. Відтак В. Кубійовича було звільнено з університету та гімназії у червні 1939 р. (Кубійович, 1970: 33–34; Кубійович, 1975: 67).

Проте наближалася Друга світова війна. Улітку 1939 р. здійснив дослідницьку мандрівку з українськими студентами в Бескиди, відвідав засідання НТШ, домовився з директором Ревізійного Союзу Українських Кооперативів О. Луцьким про утворення і фінансування Інституту національних досліджень України, а також відвідав ректора Богословської академії у Львові Йосифа Сліпого (Кубійович, 1970: 34).

Висновки. Отже, у міжвоєнні роки після здобуття докторського ступеня в Краківському університеті В. Кубійович зосередився переважно на науковій праці. Водночас він займав посаду вчителя в 5-й, а потім 4-й державній гімназії в Кракові, де викладав географію та історію. У 1928 р. він був габілітований у Ягелонському університеті, а відтак став доцентом з правом читати лекції з антропогеографії Радянської України (водночас продовжував працювати в гімназії). Він активно займався науковою роботою, проводив польові дослідження Карпат, а також побував на Закарпатті, Буковині, Мармарощині. Публікував чисельні статті і низку ґрунтовних монографій. Зав'язав

контакти з дослідниками Карлового університету у Празі, Братіславського університету, Українського наукового інституту у Берліні, а в 1931 р. став членом НТШ, де створив і очолив Географічну комісію. Відзначався організаторським хистом, займався виданням студентських наукових робіт, брав участь у численних наукових конференціях і конгресах. Наукові зацікавлення В. Кубійовича зосереджувалися навколо двох наукових напрямів: антропогеографія Карпат і демографічні проблеми українських земель. Найбільшим науковим досягненням В. Кубійовича та групи його однодумців стало видання «Атлясу України та сумежних країв» (1937 р.) і першого тому «Географії українських та сумежних земель» (1938 р.). Наприкінці 1930-х рр. значну увагу він присвячував географії Закарпаття, беручи до уваги процеси державотворення, які в той час розгорталися в цьому українському регіоні. Наукова діяльність В. Кубійовича на ниві українознавства зрештою привела до того, що під тиском польських властей його було звільнено з університету та гімназії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко І. Актуальність досліджень Володимира Кубійовича про традиційне пастівництво Карпат. Народна творчість та етнологія. 2016. №3. С. 60–74.
2. Власюк О. Питання українських етнічних територій у працях Володимира Кубійовича. Народна творчість та етнографія. 2005. № 1. С. 76–84.
3. Влах М. Професор Олег Шаблій – засновник географічного кубійовичезнавства. Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару (Львів, 17 грудня 2020 р.; 20 травня 2021 р.). Львів, 2021. С. 21–28.
4. Жуковський А. Діяльність Володимира Кубійовича на відтинку Енциклопедії Українознавства. Український історик. 1986. № 3–4(91–92). С. 15–22.
5. Кубійович В. Атляс України й сумежних країв. Львів, 1937. Текст XLVIII с.
6. Кубійович В. Географія українських і сумежних земель. вид. 2-ге. Краків; Львів : Українське видавництво, 1943. 520 с.
7. Кубійович В. Ґеоґрафія українських й сумежних земель. Загальна ґеоґрафія. Львів, 1938. Т. І. VIII. 512 с.
8. Кубійович В. Етнічні групи південнозахідньої України (Галичини) на 1.1.1939: національна статистика Галичини. Vorwort G. Stadtmuller. Wiesbaden: Harrassowitz, 1983. XXV, 173 с.: табл.
9. Кубійович В. Із актуальних антропогеографічних проблем Закарпаття. Сьогочасне й минуле. Львів, 1939. Зш. 1. С. 71–82.
10. Кубійович В. Мені 70. Париж-Мюнхен, 1970. 135 с.
11. Кубійович В. Мені 85. Мюнхен, 1985. 307 с.
12. Кубійович В. Українська людність в Польщі в світлі перепису з дня 9.XII.1931 р. Вістник. 1933, Том 3, Кн. 7–8. С. 574–584.
13. Кубійович В. Українці в Генеральній Губернії, 1939–1941: історія Українського Центрального Комітету. Чікаго: Вид-во Миколи Денисюка, 1975. 664 с.
14. Новіцька Ю. Науково-педагогічна і громадсько-політична діяльність Володимира Кубійовича в Другій Речі Посполитій. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія. 2014. Вип. 19. С. 118–125.
15. Покальчук Ю. Енциклопедія Українознавства або життя Володимира Кубійовича. Аксіоми для нащадків / Упорядник О. Романчук. Львів: Меморіал. 1992. 544 с.
16. Професор Володимир Кубійович / за ред. проф. О. Шаблія. Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 378 с.
17. Савчук І. Картографічна спадщина Володимира Кубійовича (на прикладі «Історичного атласу України»). Енциклопедичний вісник України. 2020. Вип. 12. С. 9–16.
18. Соляр І. Я., Сіромська Г. М., Матіко А. М. Громадсько-політична діяльність Володимира Кубійовича у роки Другої світової війни (1939–1945). Вісник гуманітарних наук. 2025. № 7. DOI: 10.5281/zenodo.15467060
19. Томенюк О. Наукові контакти професора Юрія Полянського (за матеріалами епістолярної спадщини). Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип. 41. С. 336–357.
20. Шаблій О. Володимир Кубійович: енциклопедія життя і творення. Париж; Львів: Фенікс, 1996. 704 с.
21. Шаблій О. Замість «Передмови». Професор Юрій Полянський; за ред. О.Шаблія. Львів: ЛНУ ім.І.Франка, 2010. С. 5–11.
22. Шаблій О. Мандрівки Володимира Кубійовича. Львів : НТШ, 2001. 132 с.
23. Штойко П. Володимир Кубійович – географ-українознавець. Суспільна географія і картографія: наукова спадщина та сучасні українознавчі студії матеріали Всеукраїнського наукового онлайн-семінару (Львів, 17 грудня 2020 р.; 20 травня 2021 р.). Львів, 2021. С. 7–11.
24. Zagórowski Z. Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych. R. 2. 1926. 618 s.

REFERENCES

1. Boiko, I. (2016). Aktualnist doslidzhen Volodymyra Kubiiovycha pro tradytsiine pastivnytstvo Karpat [The relevance of Volodymyr Kubiiovych's research on traditional pastoralism in the Carpathians]. Narodna tvorchist ta etnolohiia, 3, 60–74. [in Ukrainian].

2. Vlasiuk, O. (2005). Pytannia ukrainskykh etnichnykh terytorii u pratsiakh Volodymyra Kubiiovycha [The issue of Ukrainian ethnic territories in the works of Volodymyr Kubiiovych]. Narodna tvorchist ta etnohrafiia, 1, 76–84. [in Ukrainian].
3. Vlakh, M. (2021). Profesor Oleh Shablii – zasnovnyk heohrafichnoho kubiiovychезнавства [Professor Oleh Shablii as the founder of geographical Kubiiovych studies]. In Suspilna heohrafiia i kartohrafiia: naukova spadshchyna ta suchasni ukrainoznavchi studii: materialy Vseukrainskoho naukovoho onlain-seminaru (Lviv, 17 hrudnia 2020 r.; 20 travnia 2021 r.) (pp. 21–28). Lviv. [in Ukrainian].
4. Zhukovskyi, A. (1986). Diialnist Volodymyra Kubiiovycha na vidtynku Entsyklopedii Ukrainoznavstva [Volodymyr Kubiiovych's activities in the field of the Encyclopedia of Ukraine]. Ukrainskyi istoryk, 3–4(91–92), 15–22. [in Ukrainian].
5. Kubiiovych, V. (1937). Atlias Ukrainy y sumezhnykh kraiv [Atlas of Ukraine and adjacent lands]. Lviv. XLVIII p. [in Ukrainian].
6. Kubiiovych, V. (1943). Heohrafiia ukrainskykh i sumezhnykh zemel [Geography of Ukrainian and adjacent lands] (2nd ed.). Krakiv; Lviv: Ukrainske vydavnytstvo. [in Ukrainian].
7. Kubiiovych, V. (1938). Geografiia ukrainskykh y sumezhnykh zemel. Zahalna geografiia [Geography of Ukrainian and adjacent lands: General geography] (Vol. 1). Lviv. [in Ukrainian].
8. Kubiiovych, V. (1983). Etnichni hrupy pivdennozakhidnoi Ukrainy (Halychyny) na 1.1.1939: natsionalna statystyka Halychyny [Ethnic groups of South-Western Ukraine (Halychyna-Galicia) as of January 1, 1939: National statistics of Galicia] (G. Stadtmuller, Foreword). Wiesbaden: Harrassowitz. [in Ukrainian].
9. Kubiiovych, V. (1939). Iz aktualnykh antropoheohrafichnykh problem Zakarpattia [On current anthropogeographical problems of Transcarpathia]. Sohochasne y mynule, 1, 71–82. [in Ukrainian].
10. Kubiiovych, V. (1970). Meni 70 [I am 70]. Paris; Munich. [in Ukrainian].
11. Kubiiovych, V. (1985). Meni 85 [I am 85]. Munich. [in Ukrainian].
12. Kubiiovych, V. (1933). Ukrainska liudnist v Polshchi v svitli perepysu z dnia 9.XII.1931 r. [The Ukrainian population in Poland in light of the census of December 9, 1931]. Vistnyk, 3(7–8), 574–584. [in Ukrainian].
13. Kubiiovych, V. (1975). Ukraintsi v Heneralnii Hubernii, 1939–1941: istoriia Ukrainskoho Tsentralnoho Komitetu [Ukrainians in the General Governorate, 1939–1941: A history of the Ukrainian Central Committee]. Chicago: Vydavnytstvo Mykoly Denysiuka. [in Ukrainian].
14. Novitska, Yu. (2014). Naukovo-pedahohichna i hromadsko-politychna diialnist Volodymyra Kubiiovycha v Druhii Rechi Pospolytii [Scientific, pedagogical, and socio-political activities of Volodymyr Kubiiovych in the Second Polish Republic]. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho linhvistychnoho universytetu. Seriia: Istoriia, ekonomika, filosofiia, 19, 118–125. [in Ukrainian].
15. Pokalchuk, Yu. (1992). Entsyklopediia Ukrainoznavstva abo zhyttia Volodymyra Kubiiovycha [The Encyclopedia of Ukraine or the life of Volodymyr Kubiiovych]. In O. Romanchuk (Ed.), Aksiomy dlia nashchadkiv [Axioms for descendants]. Lviv: Memorial. [in Ukrainian].
16. Shablii, O. (Ed.). (2006). Profesor Volodymyr Kubiiovych [Professor Volodymyr Kubiiovych]. Lviv: Vydavnychyi tsentr LNU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian].
17. Savchuk, I. (2020). Kartohrafichna spadshchyna Volodymyra Kubiiovycha (na prykladi "Istorychnoho atlasu Ukrainy") [Volodymyr Kubiiovych's cartographic legacy: The case of the Historical Atlas of Ukraine]. Entsyklopedychnyi visnyk Ukrainy, 12, 9–16. [in Ukrainian].
18. Soliar, I. Ya., Siromska, H. M., & Matiko, A. M. (2025). Hromadsko-politychna diialnist Volodymyra Kubiiovycha u roky Druhoi svitovoi viiny (1939–1945) [Volodymyr Kubiiovych's socio-political activities during the Second World War (1939–1945)]. Visnyk humanitarnykh nauk, 7. https://doi.org/10.5281/zenodo.15467060 [in Ukrainian].
19. Tomeniuk, O. (2013). Naukovi kontakty profesora Yuriia Polianskoho (za materialamy epistoliarnoi spadshchyny) [Professor Yurii Polianskyi's scientific contacts: Based on his epistolary heritage]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia heohrafichna, 41, 336–357. [in Ukrainian].
20. Shabliy, O. (1996). Volodymyr Kubiiovych: entsyklopediia zhyttia i tvorennia [Volodymyr Kubiiovych: An encyclopedia of life and creative work]. Paris; Lviv: Feniks. [in Ukrainian].
21. Shabliy, O. (2010). Zamist "Peredmovy" [Instead of a preface]. In O. Shablii (Ed.), Profesor Yurii Polianskyi [Professor Yurii Polianskyi] (pp. 5–11). Lviv: LNU imeni Ivana Franka. [in Ukrainian].
22. Shabliy, O. (2001). Mandrivky Volodymyra Kubiiovycha [Volodymyr Kubiiovych's travels]. Lviv: NTSh. [in Ukrainian].
23. Shtoiko, P. (2021). Volodymyr Kubiiovych – heohraf-ukrainoznavets [Volodymyr Kubiiovych: Geographer and Ukrainian studies scholar]. In Suspilna heohrafiia i kartohrafiia: naukova spadshchyna ta suchasni ukrainoznavchi studii: materialy Vseukrainskoho naukovoho onlain-seminaru (Lviv, 17 hrudnia 2020 r.; 20 travnia 2021 r.) (pp. 7–11). Lviv. [in Ukrainian].
24. Zagórowski, Z. (1926). Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawodowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych [List of teachers of higher, secondary, and vocational schools and teacher seminaries, and a register of educational institutions and school authorities] (R. 2). [in Polish].

Дата першого надходження статті до видання: 17.09.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 09.10.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.10.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)